

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 sierpnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Renata Żywicka (przewodniczący)

SSN Jarosław Sobutka

SSN Robert Stefanicki (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania S. P.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Płocku

o wypłatę emerytury,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 13 sierpnia 2024 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z dnia 8 września 2022 r., sygn. akt III AUa 1716/21,

I. oddała skargę kasacyjną;

**II. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w
Płocku na rzecz odwołującego się S. P. 240 (dwieście czterdzieści)
złotych wraz z odsetkami z art. 98 § 1¹ Kodeksu postępowania
cywilnego tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Jarosław Sobutka Renata Żywicka Robert Stefanicki

[SOP]

UZASADNIENIE

Decyzją z 25 czerwca 2021 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Płocku odmówił S. P. wypłaty emerytury - począwszy od dnia 11 marca 2020 r. W odpowiedzi na odwołanie skarżącego organ rentowy wniosł o jego oddalenie, z uwagi na brak podstaw do wypłaty emerytury z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, wobec uprawnienia S. P. do emerytury rolniczej. Zdaniem organu rentowego nie zachodzą podstawy do jednoczesnej wypłaty obu świadczeń. Emerytura rolnicza jako wyższa od emerytury pracowniczej jest wypłacana.

Wyrokiem z 17 listopada 2021 r. Sąd Okręgowy w Ostrołęce zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał S. P. prawo do wypłaty emerytury - począwszy od dnia 1 kwietnia 2020 r. (pkt 1); w pozostałym zakresie oddalił odwołanie (pkt 2); stwierdził brak odpowiedzialności organu rentowego za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji (pkt 3); zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Płocku na rzecz S. P. 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa prawnego (pkt 4).

Sąd pierwszej instancji ustalił, że S. P. urodził się 11 marca 1955 r. Od 1 stycznia 1984 r. uprawniony był do renty rolniczej w związku z wypadkiem podczas pracy w rolnictwie, na podstawie ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin. Rentę tę pobierał nieprzerwanie do 31 marca 2020 r. Decyzją Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z 1 kwietnia 2020 r. przyznano mu z urzędu emeryturę rolniczą w wysokości dotychczas pobieranej renty rolniczej. Niezależnie od tego podejmował on zatrudnienie poza rolnictwem. Dlatego decyzją z 12 marca 2020 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznał S. P. prawo do emerytury pracowniczej, począwszy od 11 marca 2020 r. Przy czym zawiesił jej wypłatę z uwagi na fakt kontynuowania przez S. P. ostatniego zatrudnienia. 11 marca 2020 r. S. P. złożył wniosek o podjęcie wypłaty świadczenia, dołączając świadectwo pracy, z którego wynikało, że z dniem 10 marca 2020 r. rozwiązał stosunek pracy. Decyzją z 17 marca 2020 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił wypłaty emerytury pracowniczej, wskazując, że pobiera on rentę rolniczą i brak jest podstaw do jednoczesnego wypłacenia obu tych świadczeń. Wypłaca się świadczenie korzystniejsze dla wnioskodawcy.

S. P. złożył w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych kolejny wniosek 27 kwietnia 2021 r. o wypłatę emerytury pracowniczej od 11 marca 2020 r. wraz z odsetkami za opóźnienie. Wskazał, że pobiera on emeryturę rolniczą, a nie rentę rolniczą. Zakład Ubezpieczeń Społecznych potwierdził w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, że S. P. od 1 stycznia 1984 r. miał ustalone prawo do renty rolniczej, a następnie decyzją z 1 kwietnia 2020 r. uzyskał prawo do emerytury rolniczej, jednak decyzją z 25 czerwca 2021 r. odmówił S. P. wypłaty emerytury pracowniczej.

Sąd Okręgowy wskazał, że w sprawie bezsporne było, że S. P. przysługuje prawo do emerytury pracowniczej oraz emerytury rolniczej. Spór koncentrował się jedynie na kwestii, czy zachodzą podstawy do wypłaty obu świadczeń, a w szczególności emerytury pracowniczej. Zgodnie z art. 33 ust. 2a ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tj. Dz.U. z 2021 r., poz. 266 ze zm.) w razie zbiegu prawa do emerytury rolniczej z emeryturą pracowniczą przyznaną na podstawie art. 24 ust. 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tj. Dz.U. z 2021 r., poz. 291) wypłaca się oba świadczenia jednocześnie. S. P. uzyskał prawo do emerytury rolniczej. Jest zatem uprawniony do świadczenia, o którym mowa w art. 33 ust. 2a ww. ustawy. Bez znaczenia pozostaje okoliczność, na jakiej podstawie została mu przyznana emerytura rolnicza. Wnioskodawca uzyskał prawo do emerytury rolniczej w oparciu o art. 22 ust. 3 ww. ustawy.

Sąd Okręgowy nie zgodził się ze stanowiskiem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, że nie zachodzą podstawy do wypłaty emerytury pracowniczej, gdyż odwołujący miał przyznaną emeryturę rolniczą z urzędu w miejsce dotychczas pobieranej renty rolniczej przyznanej na podstawie przepisów ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, a tymczasem art. 33 ust. 2a wymaga, aby emerytura rolnicza była przyznana w oparciu o ustawę z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Sąd wskazał, że argumentacja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych jest chybiona, ponieważ S. P. uzyskał prawo do emerytury rolniczej na podstawie art. 22 ust. 3 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, a nie w oparciu o poprzednio obowiązującą ustawę. Z treści art. 33 ust. 2a ustawy wynika, że z

wypłaty obu świadczeń mogą skorzystać jedynie osoby, które uzyskały emerytury pracownicze na podstawie art. 24 ust. 1, art. 24a lub art. 184 przepisów emerytalnych. Odwołujący należy do kręgu takich osób, gdyż uzyskał prawo do emerytury pracowniczej, na podstawie art. 24 ust. 1 ustawy, ponieważ urodził się po 31 grudnia 1948 r., co ma znaczenie również do uzyskania uprawnień do emerytury rolniczej. W realiach przedmiotowej sprawy oznaczało to, że S. P. uprawniony jest do pobierania jednocześnie emerytury rolniczej i pracowniczej.

Odwołujący wnosił o wypłatę emerytury pracowniczej - począwszy od 11 marca 2020 r., natomiast Sąd uznał, że zachodziły podstawy do jej wypłaty od 1 kwietnia 2020 r. tj. od dnia przyznania mu prawa do emerytury rolniczej. Przed tą datą był uprawniony do renty rolniczej, której nie można wypłacać jednocześnie z emeryturą pracowniczą. Sąd Okręgowy oddalił odwołanie o wypłatę emerytury pracowniczej za okres od 11 marca 2020 r. do 31 marca 2020 r. na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c., art. 135 ust. 3 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznał S. P. prawo do emerytury pracowniczej decyzją z 12 marca 2020 r. W tej sytuacji odwołujący rozwiązał stosunek pracy, złożył świadectwo pracy i wniósł o wypłatę emerytury pracowniczej. Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzją z 17 marca 2020 r. odmówił jej wypłaty, wskazując na pobieranie renty rolniczej, która była wyższa od emerytury pracowniczej. Zakład Ubezpieczeń Społecznych wskazał w tej decyzji, że może być wypłacane jedynie jedno świadczenie wyższe lub wybrane przez wnioskodawcę. W pouczeniu do tej decyzji Zakład Ubezpieczeń Społecznych w punkcie VI wskazał, że w razie zbiegu u jednej osoby prawa do dwóch lub więcej świadczeń emerytalno-rentowych, organ rentowy wypłaca jedno z tych świadczeń - wyższe lub wybrane przez emeryta-rencistę. W dalszej części pouczenia w tym punkcie informującym odwołującego o wyjątkach od tej zasady nie wskazał jednakże, że w przypadku zbiegu emerytury rolniczej i emerytury pracowniczej przyznanej na podstawie art. 24 ust. 1 ww. ustawy - odwołującemu przysługuje prawo do wypłaty obu świadczeń jednocześnie.

W ocenie Sądu odwołujący miał prawo być przekonany, że przysługuje mu wypłata jednego tylko świadczenia niezależnie od tego, czy jest to emerytura, czy też

renta rolnicza. Nie został bowiem poinformowany, że zasada wskazana przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych dotyczy tylko renty rolniczej. Zdaniem Sądu - gdyby odwołujący został poinformowany, że w przypadku zbiegu jego emerytury pracowniczej z emeryturą rolniczą będzie mógł pobierać oba świadczenia, niewątpliwie złożyłby wniosek o wypłatę emerytury pracowniczej niezwłocznie po uzyskaniu emerytury rolniczej. Sąd ten wskazał, że w judykaturze błąd organu rentowego rozumiany jest szeroko, zgodnie z tzw. obiektywną błędnością decyzji (uchwała Sądu Najwyższego z 12 stycznia 1995 r., II UZP 28/94). Zdaniem Sądu Najwyższego, określenie „błąd organu rentowego” obejmuje sytuacje, w których organ rentowy miał podstawy do przyznania świadczenia, lecz z przyczyn leżących po jego stronie tego nie uczynił. Przedmiotowe pojęcie obejmuje również niedopełnienie obowiązku działania z urzędu na korzyść osób uprawnionych do świadczeń emerytalno-rentowych (m.in. uchwała Sądu Najwyższego z 26 listopada 1997 r., III ZP 40/97; wyrok Sądu Najwyższego z 17 marca 2011 r., I UK 332/10). W doktrynie wskazuje się, że błąd decyzji o wstrzymaniu wypłaty świadczenia (art. 135) należy rozumieć tak samo, jak błąd decyzji o przyznaniu świadczenia.

Zdaniem Sądu, analiza orzecznictwa Sądu Najwyższego prowadzi do wniosku, że do wydania błędnej decyzji organu rentowego może dojść nie tylko na skutek błędu popełnionego przez sam organ, ale także w drodze pozyskania błędnych informacji udzielonych przez inne podmioty, bowiem uzyskał informację z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, iż S. P. przysługiwała wówczas renta rolnicza - odwołujący 65 lat ukończył 11 marca 2020 r. i na podstawie art. 22 ust. 3 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników od tej daty powinien otrzymać prawo do emerytury rolniczej. Przy zbiegu tych świadczeń odwołujący miał prawo do wypłaty obu emerytur jednocześnie. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego miała świadomość, że przyczyną zawieszenia wypłaty emerytury pracowniczej było przekonanie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, iż odwołujący pobiera rentę rolniczą. Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego nie przesłał do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych informacji zwrotnej o przyznaniu odwołującemu prawa do emerytury rolniczej. Do przyznania prawa do emerytury rolniczej doszło nie na skutek inicjatywy odwołującego, ale z urzędu. Ponieważ świadczenie było wypłacane w tej samej wysokości renta rolnicza,

odwołujący nie miał świadomości, że okoliczność, iż jest uprawniony do emerytury rolniczej, zmienia jego uprawnienia w zakresie wypłaty emerytury pracowniczej. Żaden z organów rentowych nie poinformował go, że w przypadku zbiegu tych świadczeń przysługuje mu prawo do wypłaty obu emerytur. Sąd miał również na uwadze interpretację art. 135 ust. 3 ww. ustawy dokonaną przez Sąd Najwyższy w wyroku z 31 maja 2017 r. (II UK 252/16), w którym stwierdził, że organy władzy publicznej mają obowiązek zabezpieczyć interesy beneficjentów, tak by prawa tych osób nie zostały naruszone wskutek niezrozumienia czy niejasności przepisów. Zaniechanie tego obowiązku stanowi błąd organów, a w przypadku organu rentowego jest to błąd w rozumieniu art. 135 ust. 3 wskazanej ustawy. Sąd uznał zatem, że zachodzą podstawy do przyznania odwołującemu prawa do wypłaty emerytury pracowniczej - począwszy od 1 kwietnia 2020 r.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Zaskarżając wyrok w części dotyczącej punktu 1 i 4 zarzucił w tym zakresie naruszenie przepisów art. 33 ust. 2 i ust. 2a, art. 107 ust. 1 w związku z art. 22 ust. 3 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników poprzez ich błędną wykładnię i uznanie, że ubezpieczonemu przysługuje prawo do pobierania w zbiegu z emeryturą rolniczą emerytury pracowniczej w sytuacji, gdy pobierana przez niego emerytura rolnicza jest kontynuacją pobieranej renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy przyznanej mu na podstawie przepisów ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, a nie obecnej ustawy.

Sąd Apelacyjny zważył, że apelacja jest bezzasadna i podlega oddaleniu. Sąd ten wskazał, że Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń i wydał trafne, odpowiadające prawu rozstrzygnięcie, a poczynione w pierwszej instancji ustalenia faktyczne przyjął za własne. Sąd pierwszej instancji prawidłowo zastosował przepisy prawa materialnego, tj. art. 33 ust. 2 i ust. 2a, art. 107 ust. 1 w związku z art. 22 ust. 3 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników i trafnie wywiódł, iż S. P. przysługuje prawo do wypłaty emerytury - poczynając od 1 kwietnia 2020 r. Apelacja nie zawiera argumentów, które mogłyby wpłynąć na zmianę zaskarżonego wyroku.

Zdaniem Sądu Okręgowego, do sytuacji odwołującego zastosowanie ma przepis art. 33 ust. 2a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników pozwalający na kumulację ww. świadczeń. Wymaga on jedynie, aby wnioskodawca uprawniony był do emerytury rolniczej, w oparciu o przepisy ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, zaś okoliczność, na podstawie jakiego przepisu tej ustawy została mu przyznana emerytura rolnicza, pozostaje bez znaczenia. Przepis art. 33 ust. 2a nie warunkuje wypłaty obu świadczeń od tego, aby emerytura rolnicza była przyznana w oparciu o art. 19 ustawy. Okoliczność, że wnioskodawca uzyskał prawo do emerytury rolniczej na podstawie art. 22 ust. 3 ww. ustawy, pozostaje bez znaczenia dla kwestii dotyczącej zbiegu świadczeń.

Natomiast, zdaniem organu rentowego, do sytuacji odwołującego znajduje zastosowanie art. 107 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, bowiem emerytura rolnicza została mu przyznana z urzędu w miejsce dotychczas pobieranej renty rolniczej, nabytej na podstawie ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin. Przyznana mu emerytura rolnicza jest kontynuacją uprzednio pobieranej renty rolniczej. Przepis art. 33 ust. 2a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników wymaga, aby emerytura rolnicza była przyznana w oparciu o przepisy ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska organu rentowego, ponieważ zgodnie z art. 96 ust. 2 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2001 r., poz. 291 ze zm.) odrębne przepisy określają prawo do pobierania świadczeń w zbiegu u jednej osoby prawa do emerytury lub renty z prawem do emerytury, lub renty z ubezpieczenia społecznego rolników. Art. 33 ust. 2a ustawy stanowi, że ust. 2 nie stosuje się do osób uprawnionych jednocześnie do emerytury rolniczej oraz do emerytury przyznanej na podstawie art. 24 ust. 1, art. 24a lub art. 184 przepisów emerytalnych. W myśl art. 107 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, w razie zbiegu prawa do emerytury lub renty z ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin z prawem do emerytury lub renty z innego ubezpieczenia społecznego, stosuje się przepisy dotychczasowe.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji przyjął prawidłowo, że w rozpoznawanej sprawie znajduje zastosowanie art. 33 ust. 2a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Przepis ten nie warunkuje wypłaty świadczeń w zbiegu w zależności od tego, na podstawie jakiego przepisu ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników świadczeniobiorca nabył prawo do emerytury rolniczej, czy na podstawie art. 19 ustawy, czy w oparciu o jej art. 22 ust. 3. Zdaniem Sądu drugiej instancji brzmienie art. 33 ust. 2a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników jest jednoznaczne. Należało zatem dokonać interpretacji tego przepisu wyłącznie według znaczenia językowego treści w nim zawartych. W związku z tym, że treść art. 33 ust. 2a nie budzi wątpliwości, inne sposoby wykładni, odchodzące od tekstu tego przepisu, nie są konieczne. Byłyby niezbędne do przeprowadzenia jedynie w sytuacji wystąpienia niejednoznaczności zawartych w nim treści.

Przepis art. 107 ust. 1 odsyła do poprzednio obowiązującego stanu prawnego, tj. do ustaw obowiązujących przed dniem 31 grudnia 1990 r., które w przypadku zbiegu prawa do emerytury rolniczej i pracowniczej, dawały możliwość wypłaty świadczenia z jednego tytułu w pełnej wysokości oraz połowy świadczenia z drugiego tytułu (art. 35 ust. 2 pkt 1 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin). Przepis art. 107 ust. 1 ustawy nie otwiera możliwości wypłaty w zbiegu świadczeń nieistniejących w dniu jego wejścia w życie. W przepisach przejściowych reguluje się wpływ nowej albo znowelizowanej ustawy na stosunki powstałe pod działaniem ustawy, albo ustaw dotychczasowych bez względu na to, czy do tych stosunków zamierza się stosować przepisy dotychczasowe, przepisy nowe czy przepisy regulujące ten wpływ w sposób odmienny od przepisów dotychczasowych i przepisów nowych.

Sąd Najwyższy w wyroku z 10 lutego 2010 r. (II UK 155/09) wskazał także, że wykładnia art. 107 ustawy z 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników prowadzi do przyjęcia, że na dotychczasowych zasadach wypłaca się emerytury lub renty za gospodarstwo rolne przekazane przed wejściem w życie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, tym tylko rolnikom, którzy w dniu wejścia w życie tego przepisu mieli ustalone już prawo do innego świadczenia - nierolniczego. Art. 35 ust. 2 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków

ich rodzin, w którym pierwotnie (w brzmieniu Dz.U. z 1983 r. Nr 40, poz. 268) stanowił, że rolnikowi, w wypadku zbiegu prawa do emerytury lub renty przewidzianych ustawą z prawem do innego świadczenia o charakterze rentowym, przysługiwało wybrane przez niego świadczenie, powiększone o połowę drugiego. Ustawą z 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz.U. Nr 10, poz. 53) wprowadzono zasadę pobierania jednego świadczenia - poczynając od 1 stycznia 1989 r. Wprowadzono również przepis, który był interpretowany jako gwarancja pobierania na dotychczasowych zasadach świadczeń, do których prawo ustalono przed dniem 1 stycznia 1989 r. (art. 4 ust. 1) oraz świadczeń ustalonych po tym dniu osobom, które do dnia wejścia w życie ustawy podlegały podwójnemu ubezpieczeniu i które przekazały gospodarstwo rolne do dnia 31 grudnia 1989 r. (art. 4 ust. 2). Z kolei w art. 8 ust. 3 ustawy z 24 lutego 1990 r. o niektórych warunkach funkcjonowania ubezpieczenia społecznego rolników i członków ich rodzin w 1990 r. termin określony w art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. został przedłużony do 31 grudnia 1990 r. dla osób, które złożyły wniosek o przyznanie świadczenia do 30 czerwca 1990 r. Od dnia 1 stycznia 1989 r., na mocy ustawy z 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin oraz o zmianie ustawy o podatku rolnym dokonano nowelizacji art. 35 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. wprowadzając jako zasadę pobieranie jednego świadczenia.

S. P. przyznano prawo do dwóch świadczeń: emerytury rolniczej (od 1 kwietnia 2020 r.), na podstawie art. 22 ust. 3 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz do emerytury pracowniczej (od 11 marca 2020 r.), na podstawie art. 24 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, to zgodnie z art. 33 ust. 2a ustawy o ubezpieczaniu społecznym rolników, zatem przysługuje mu prawo do wypłaty dwóch świadczeń, a nie do zbiegu świadczeń według przepisów dotychczasowych.

Skargę kasacyjną wniosł organ rentowy, podnosząc naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 33 ust. 2 i ust. 2a, w związku z art. 22 ust. 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników poprzez ich błędną wykładnię i uznanie, że ubezpieczonemu przysługuje prawo do pobierania emerytury rolniczej wraz z emeryturą pracowniczą w sytuacji, gdy pobierana przez niego

emerytura rolnicza przyznana mu została z urzędu na podstawie art. 22 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników po osiągnięciu wieku 65 lat oraz po okresie pobierania renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy na podstawie przepisów ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, a nie obecnej ustawy, bez zbadania spełnienia warunków określonych w art. 19 ust. 1 pkt 2 ustawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma usprawiedliwionych podstaw. Na wstępie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zarówno zaskarżenia, jak i podstaw, w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozagę nieważność postępowania. Sąd Najwyższy jest więc związany granicami zaskarżenia i granicami podstaw oraz nie może rozpoznać skargi poza zakres zaskarżenia wskazany przez skarżącego, czyli zaskarżonego wyroku poddać kontroli z punktu widzenia naruszeń innych przepisów niż wskazane w podstawach (wyrok Sądu Najwyższego z 5 marca 2024 r., II USKP 25/23, Legalis nr 3058174). Problem w sprawie dotyczy prawidłowej wykładni wyjątku z art. 33 ust. 2 i 2a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz tego, czy podczas procesu subsumpcji bezspornego stanu faktycznego pod hipotezy norm prawnych, doszło do zarzucanych w skardze kasacyjnej uchybień. Analiza dotychczasowego przebiegu sprawy skłania do stwierdzenia, że w sprawie należy na wstępie zwrócić uwagę na przepis art. 33 ust. 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Zgodnie z tym przepisem, w razie zbiegu prawa do emerytury lub renty przysługującej na podstawie ustawy z prawem do emerytury, lub renty z innego ubezpieczenia społecznego, uprawnionemu wypłaca się jedno wybrane przez niego świadczenie, z zastrzeżeniem ust. 4. Przepis art. 33 ust. 2 reguluje wyłącznie kwestię zbiegu prawa do świadczenia w sytuacji, w której jedna i ta sama osoba spełnia warunki do przyznania więcej niż jednego świadczenia (emerytury lub renty) z różnych systemów ubezpieczeniowych. Przy czym wybór świadczenia należy do sfery autonomii osoby ubezpieczonej i nie podlega kontroli organu rentowego i sądów. Nie budzi wątpliwości, że art. 33 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników

ma zastosowanie, gdy ubezpieczony nabywa prawo do emerytury lub renty w obu systemach ubezpieczenia społecznego, tj. rolniczym i powszechnym (wyroki Sądu Najwyższego: z 4 grudnia 2019 r., II UK 198/18, LEX nr 2775621; 5 listopada 2020 r., II UK 34/19, Legalis nr 2494532). Art. 33 ust. 2 ustawy przewiduje, że w razie zbiegu prawa do emerytury lub renty przysługującej na podstawie ustawy z prawem do emerytury, lub renty z innego ubezpieczenia społecznego, uprawnionemu urodzonemu przed dniem 31 grudnia 1948 r. wypłaca się jedno wybrane przez niego świadczenie. Tym samym przepis ten reguluje wyłącznie kwestię zbiegu prawa do świadczenia, w sytuacji, w której jedna osoba spełnia warunki do otrzymania więcej niż jednego świadczenia (emerytury lub renty), z różnych systemów ubezpieczeniowych. Przy czym, wybór świadczenia należy do sfery jego samodzielnych uprawnień i nie podlega weryfikacji. Art. 33 ust. 2 ustawy ma zastosowanie, gdy ubezpieczony nabywa prawo do emerytury w obu systemach (wyroki Sądu Najwyższego: z 11 września 2013 r., II UK 186/13, LEX nr 1675284; 20 lutego 2018 r., II UK 706/16, LEX nr 2490064; 12 października 2023 r., III USKP 20/23, OSNP 2024, nr 5, poz. 54, s. 113). Na temat zagadnienia i zarazem zasady, że w krajowym porządku prawnym obowiązuje zasada jednego świadczenia, wypowiedział się również Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z 15 grudnia 2021 r. (III UZP 7/21, LEX nr 3274620) przyjmując, że żołnierz zawodowy, pozostający w służbie przed 2 stycznia 1999 r., i pobierający emeryturę wojskową bez uwzględnienia okresów składkowych i nieskładkowych, w związku z którymi jest uprawniony również do emerytury z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, uzyskuje prawo do jednego świadczenia, tego wyższego lub wybranego przez niego. W uchwale analizowano sytuację różnych grup zawodowych (rolników, sędziów i prokuratorów), którzy w razie zbiegu prawa do uposażenia w stanie spoczynku z prawem do emerytury powszechnej otrzymują tylko jedno świadczenie. Zatem przedstawione przykłady obrazują zakazy kumulacji świadczeń w razie spełnienia się ryzyka „starości” w ramach różnych systemów, zarówno ubezpieczenia społecznego, jak i zaopatrzenia. Od zasady istnieją wyjątki, a nim w sprawie jest treść wspomnianego art. 33 ust. 2a o ubezpieczeniu społecznym rolników. Zgodnie z jego treścią, podnosi Sąd Najwyższy, zasady jednego świadczenia (zasada z art. 33 ust. 2 o ubezpieczeniu społecznym rolników) nie stosuje się do osób uprawnionych

jednocześnie do emerytury rolniczej oraz do emerytury przyznanej na podstawie art. 24 ust. 1 i 24a lub art. 184 ustawy emerytalnej. Opisany wyjątek ma swoje granice przedmiotowe, dotyczy tylko świadczenia emerytalnego i to enumeratywnie wskazanego w treści przepisu, co tym samym wyklucza rozciąganie tego mechanizmu na inne świadczenia.

Występuje w związku z powyższym zasada niewystępowania kumulacji świadczeń przysługujących na wypadek spełnienia się ryzyka „starości” w ramach różnych systemów, zarówno ubezpieczenia społecznego, jak i zaopatrzenia rolniczego, ale doznaje ona ustanowionych ustawowych wyjątków, co wynika nie tylko z brzmienia art. 95 ust. 2 ustawy emerytalnej, ale także z art. 33 ust. 2a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Ten ostatni stanowi, że przepisu ust. 2 nie stosuje się do osób uprawnionych jednocześnie do emerytury rolniczej oraz do emerytury przyznanej na podstawie art. 24 ust. 1, art. 24a lub art. 184 przepisów emerytalnych. Oznacza to, że osoba, która nabędzie prawo do emerytury rolniczej oraz do emerytury powszechnej na podstawie wymienionych przepisów będzie miała też prawo do wypłaty obu tych świadczeń, a nie tylko do jednego z nich, to jest świadczenia wybranego. Podobny wyjątek zawiera art. 42 ust. 2 ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o emeryturach kapitałowych, z którego wynika, że prawo do emerytury rolniczej oraz do emerytury powszechnej przysługuje osobie, o której mowa w ust. 1. Dotyczy to osoby urodzonej po dniu 31 grudnia 1948 r., której przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy ustalono prawo do emerytury rolniczej, z zaliczeniem okresów, o których mowa w art. 20 ust. 1 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, a która po dniu wejścia w życie ustawy osiągnie wiek 60 lat dla kobiety i 65 lat dla mężczyzny oraz zgłosi wniosek o emeryturę powszechną określoną w art. 24 lub art. 184 ustawy emerytalnej i której przysługuje - w zależności od jej wyboru - emerytura rolnicza ustalona z zaliczeniem wskazanych okresów albo emerytura powszechna, jeżeli po wyłączeniu okresów wskazanych w tym przepisie osoba ta spełnia warunki do emerytury rolniczej. Art. 20 ust. 2 ustawy przewiduje, że okresów, o których mowa w art. 20 ust. 1, nie zalicza się do okresów ubezpieczenia, jeżeli zostały zaliczone do okresów, od których zależy prawo do emerytury lub renty na podstawie odrębnych przepisów. Zarówno w systemie rolniczym, jak i powszechnym zawarto zastrzeżenie nieuwzględniania okresów ubezpieczenia w

pokrywających się okresach, co oznacza, że tych samych nie bierze się pod uwagę przy ustalaniu uprawnień do dwóch różnych świadczeń, opartych na odmiennych systemach ubezpieczenia społecznego. Okresy, które zostały już uwzględnione przy ustalaniu prawa do emerytury rolniczej, nie mogą być następnie zaliczone do tego, od którego zależy nabycie prawa do emerytury pracowniczej (wyroki Sądu Najwyższego: z 12 grudnia 2019 r., I UK 314/18, LEX nr 2779502; 9 marca 2022 r., III USKP 152/21, LEX nr 3410055). Nie chodzi zatem o samo czasowe pokrywanie się różnych okresów aktywności zawodowej skutkującej powstaniem tytułu ubezpieczenia społecznego, ale o zakaz podwójnego zaliczenia tego samego okresu ubezpieczenia z tego samego tytułu ubezpieczenia (wyrok Sądu Najwyższego z 20 października 2020 r., III UK 170/19, LEX nr 3082191). Dokonanie przez ubezpieczonego wyboru co do zaliczenia wskazanego okresu do okresu ubezpieczenia, od którego zależy prawo do emerytury w określonym systemie pracowniczym lub rolniczym, uniemożliwia późniejsze zaliczenie tego samego okresu w innym systemie (wyrok Sądu Najwyższego z 8 maja 2007 r., II UK 164/06, OSNP 2008 nr 11-12, poz. 172; K. Antonów, B. Suchacki (w:) R. Babińska-Górecka, M. Bartnicki, S. Gajewski, M. Zieleniecki, K. Antonów, B. Suchacki, Komentarz do ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (w:) Emerytury i renty z FUS. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz do trzech ustaw emerytalnych, Warszawa 2019, art. 10, pkt 1).

Zasadnie podniósł organ rentowy, że zgodnie z przepisami przejściowymi jedynie osobom pobierającym renty inwalidzkie na podstawie ustawy z 1982 roku dano możliwość uzyskania emerytury z urzędu bez badania ich stażu ubezpieczeniowego. Ustawa z 1990 r., obowiązująca od 1 stycznia 1991 r., przewiduje, że uzyskują ją osoby, które nie tylko osiągnęły określony wiek (60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn), lecz także spełniają warunki długości stażu ubezpieczeniowego, tj. podlegały ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez okres co najmniej 25 lat. Na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2004 r. Nr 91, poz. 873. Ustawą tą zmieniono ustawy z dnia: 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników; 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej; 26 kwietnia 2001 r. o rentach

strukturalnych w rolnictwie) uregulowano, że osobom pobierającym renty inwalidzkie z ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin, które osiągnęły wiek 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn, przysądza się z urzędu emeryturę z ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin w wysokości dotychczas pobieranej renty inwalidzkiej (art. 8 ust. 2 ustawy), jeżeli osoba ta spełnia warunki określone w art. 19 ust. 1 pkt 2 ustawy wymienionej w art. 1 niniejszej ustawy. Uprawnieni pobierający emerytury rolnicze po wykazaniu przez nich wymaganego stażu ubezpieczeniowego mogą korzystać z uregulowania zawartego w art. 33 ust. 2a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników i pobierać równocześnie emeryturę z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W sprawie Sądy ustaliły, że ubezpieczony uprawniony był do renty rolniczej w związku z wypadkiem podczas pracy w rolnictwie, a skoro przyznano mu prawo do dwóch świadczeń: emerytury rolniczej od 1 kwietnia 2020 r. na podstawie art. 22 ust. 3 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz do emerytury pracowniczej od 11 marca 2020 r. na podstawie art. 24 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, zgodnie z przesłankami z tych aktów prawnych (zauważając w tym miejscu, że nie ma dodatkowych „niestażowych” warunków dla przyznania świadczeń, jak podnosi to organ rentowy następnie w skardze kasacyjnej) to zgodnie z art. 33 ust. 2a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, przysługuje mu prawo do wypłaty dwóch świadczeń, a nie do zbiegu świadczeń według przepisów dotychczasowych (powiązanie z ust. 1 i 2 pojęcie z ust. 2a emerytury rolniczej należy rozumieć z tym emerytury przyznanej na podstawie ustawy, ponieważ 2a jest wyjątkiem od 2, która posługuje się zwrotem „w razie zbiegu emerytury lub renty przysługującej na podstawie ustawy”). Ochronie podlegają prawa słusznie nabyte, zaś ekspektatywy tylko „usprawiedliwione i racjonalne”. Ich ocena powinna stąd brać pod uwagę kryterium słuszności, związane z kryterium sprawiedliwości społecznej (wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 11 lutego 1992 r., OTK 1992 nr 1, poz. 7; 14 lipca 2003 r., SK 42/01, OTK-A 2003 nr 6, poz. 63). Skarżący ma ustawowe prawo do dwóch świadczeń, zauważając zarazem, że są one w praktyce niskie (proporcjonalne do składek a staż po 31 grudnia 1948 r. nie ma znaczenia), a samo ustawowe prawo do emerytury nie należy osadzać w kontekście zniesienia nieusprawiedliwionego

przywileju (wyrok Sądu Najwyższego z 24 marca 2022 r., II USKP 174/21, LEX nr 3362892).

Przedmiotowe rozumienie wyjątku od zasady nie pozostaje w sprzeczności z zasadą wzajemności składki i prawa do świadczenia, która w polskim systemie ubezpieczenia społecznego nie była pojmowana w sposób absolutny (wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 11 grudnia 2006 r., OTK-A 2006 nr 11, poz. 170; 27 stycznia 2001 r., SK 41/07, OTK-A 2010, nr 1, poz. 5; wyrok Sądu Najwyższego z 17 kwietnia 2024 r., I USKP 38/23, Legalis nr 3069694). Wynika to z ogólnej logiki systemu ubezpieczeń społecznych, kierującego się nie tylko zasadą wzajemności składki i świadczeń, ale również zasadą solidarności międzypokoleniowej (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z: 24 października 2005 r., P 13/04, OTK-A 2002, nr 1, poz. 2), szerzej solidaryzmu społecznego (wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 22 czerwca 1999 r., OTK 1990, nr 5, poz. 100; 4 grudnia 2000 r., K 9/00, OTK 2000, nr 8, poz. 294) oraz powszechności i względnej jednolitości kryteriów przyznawania świadczeń i określania ich wysokości (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 8 września 2005 r., P 17/04, OTK-A 2005, nr 8, poz. 90). Nie oznacza to, że do uwzględnienia skargi organu rentowego wystarczające jest uzasadnienie, że takie osoby, jak odwołujący w okolicznościach sprawy nie może korzystać z wyjątku od zasady określonej w art. 33 ust. 2, ponieważ nie zasługują na to z uwagi na zasadę sprawiedliwości społecznej. Takie motywy mogłyby stanowić postulat dla rozważenia zmiany prawa przez ustawodawcę, zaznaczając, że Trybunał Konstytucyjny dostrzegł już, że w związku z tym brak prostej zależności między prawem do świadczeń i ich wysokością a okresem opłacania i rozmiarem składki nie zawsze oznacza niekonstytucyjność konkretnej regulacji (wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 20 maja 2000 r., K 37/98, OTK 2000, nr 4, poz. 112; 11 grudnia 2006 r., OTK-A 2006, nr 11, poz. 170). Przejście w obecnie obowiązującym modelu zabezpieczenia społecznego z dotychczasowego systemu „zdefiniowanego świadczenia” na system „zdefiniowanej składki”, który wyraża się w daleko idącej proporcjonalności między wniesionym wkładem a wysokością świadczenia, istotnie ograniczył zasadę solidarności wspólnoty ryzyka w tym znaczeniu, że nie występuje obecnie mechanizm umożliwiający rozdział środków do osób, które krócej i mniej partycypowały w finansowaniu swojego ubezpieczenia emerytalnego (K. Antonów,

Zasady równości i sprawiedliwości społecznej w prawie emerytalnym, Annales, UMCS 2015, nr 2, s. 9 i n.; wyrok Sądu Najwyższego z 15 listopada 2023 r., II USKP 2/23, Legalis nr 3039182). Na tym tle Sąd Najwyższy nie dostrzega wartości, które przemawiałyby za posłużeniem się wykładnią rozszerzającą na rzecz stanowiska skarżącego wbrew konkluzjom językowym.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴.

[SOP]

[ał]